

Μάρω Δούκα: ο άνθρωπος πίσω από τη συγγραφέα

Όπως έγινε μόλις κατανοητό από τον τίτλο, ο σκοπός της αποψινής μου ομιλίας είναι να διαφωτίσω όψεις και πτυχές της ζωής της καταξιωμένης συγγραφέως- ίσως άγνωστες στους περισσότερους- και να σταθώ σε περιστατικά που καταδεικνύουν την προσωπικότητα και το ήθος της.

Θα πρέπει να πω εξ αρχής ότι αυτό που αποκόμισα διατρέχοντας συνεντεύξεις, κριτικές και πάσης φύσεως αναφορές στο πρόσωπό της και στο έργο της, είναι ότι η κα Μάρω Δούκα διαθέτει την εκπληκτική ικανότητα –που δεν είναι διόλου αυτονόητη- να διαβλέπει πολύ πίσω από την επιφάνεια των πραγμάτων, να στοχεύει στην ουσία και στο μεδούλι καταστάσεων και γεγονότων. Και δεν σταματά εκεί. Αυτή την ουσία έχει το χάρισμα να την επεξεργάζεται με ευαισθησία και αγάπη, και να την μεταμορφώνει σε δημιουργία, σε χαρά, σε απόσταγμα ζωής και σοφίας.

Η Μάρω Γεωργεδάκη, όπως ήταν το πατρικό της όνομα, γεννήθηκε το 1947 στα Χανιά, μια πόλη η οποία σαν λογοτεχνική περσόνα θα κυριαρχήσει στο αφηγηματικό της σύμπαν της συγγραφέως. Στην Αθήνα έρχεται το 1965 για να φοιτήσει στο Ιστορικό και Αρχαιολογικό Τμήμα του Παν. Αθηνών. Μένει σε μια σοφίτα στο Κουκάκι και δεν παραλείπει την καθημερινή της βόλτα στην Ακρόπολη. «Σκεφτόμουν συχνά τον Μιμίκο και τη Μαίρη, λέει, για τον Μανώλη Γλέζο και τον Απόστολο Σάντα δεν είχα ιδέα ακόμα».

Στην Αθήνα βρίσκει ζεστές αγκαλιές και ανθρώπους πονετικούς που την αγαπούν και τη νοιάζονται, τις φίλες της Μαρία και Τασούλα, και ακόμα γνωρίζεται με την Παυλίνα Παμπούδη και την αξέχαστη Φρίντα Λιάππα.

Την συνεπαίρνουν οι διαδηλώσει, οι φωνές και τα κυνηγητά. Κάπως έτσι αναζητώντας τα αίτια και τις αφορμές, γνωρίζεται με την Αριστερά και χάρη σε αυτήν μπόρεσε να δει αλλιώς τη θέση της στον κόσμο, να αισθανθεί το πρόβλημα του άλλου σαν δικό της.

Στα κρατητήρια της Μπουμπουλίνας την εποχή της Χούντας, γνωρίζει τον Νίκο και έτσι παύει να είναι Γεωργεδάκη και γίνεται Δούκα. «Αρχισα να μετράω τη ζωή αλλιώς» ομολογεί.

Την Αθήνα την αγαπάει σαν πόλη και τη νοιάζεται. «Έχω πιάσει ψιλή κουβέντα με τα ασθενικά πλατάνια της Βουκουρεστίου. Με τον ξαπλωμένο ζητιάνο στη γωνιά» εξομολογείται.

Έτσι στις τελευταίες δημοτικές εκλογές αποφασίζει να δεχθεί την πρόταση του συνδυασμού Ανοιχτή πόλη του Γαβριήλ Σακελλαρίδη για συμμετοχή στα κοινά. «Αποφασίζοντας να πω ναι στην πρόταση της Ανοιχτής Πόλης περισσότερο ένιωθα ότι λέω εκείνο το ναι που οφείλει πάντα στη ζωή του ο καθένας» λέει η ίδια.

Θα παραθέσω δύο μικρά αποσπάσματα από συνεντεύξεις της που με συγκίνησαν και μου άρεσαν ιδιαίτερα:

1)(από συνέντευξή της στο Βήμα) στον Γιάννη Μπασκόζο (;) «... εγώ ως άνθρωπος ποτέ δεν αισθάνθηκα την ανάγκη να ζήσω με πολλά, να έχω περισσότερα από δύο ζευγάρια παπούτσια ή ένα παλτό. Αυτός είναι ο χαρακτήρας μου, να ζω λιτά και να μην επηρεάζομαι από τον πλούτο. Πολλές φορές πηγαίνω σε σπίτια πλούσιων φίλων και τα καμαρώνω σαν να είναι δικά μου, δεν ζηλεύω. Αυτό το οφείλω κυρίως στον

χαρακτήρα μου. Δεν ήμουν ποτέ το παιδί της φτωχής οικογένειας που φιλοδόξησε να ανέβει κοινωνικά. Την όποια επιβεβαίωσή μου την κέρδισα μέσα από το γράψιμο».

2) από συνέντευξή της στον Κώστα Αγοραστό

Πού βρίσκονται οι ήρωές σας πριν αποτυπωθούν στο χαρτί;

Έξω στον κόσμο, υποθέτω... Με επισκέπτονται απρόσκλητοι, με κατοικούν χωρίς να μου ζητήσουν την άδεια, με οικειοποιούνται σαν να τους ανήκα από πάντα, ή και σαν να μου ανήκαν, κι αρχίζουν στην αρχή χλιαρά, έπειτα πιο επίμονα, να ζητούν την αφήγησή τους...

3) (από την ίδια συνέντευξη)» **Είναι γνωστό ότι οι μισοί Έλληνες γράφουν. Τι είναι αυτό που ξεχωρίζει τον συγγραφέα από τον γραφομανή;**

Ο γραφομανής παραθέτει ή και απλώς σωρεύει λέξεις... Ο συγγραφέας επιλέγει και συνθέτει, υπηρετώντας πρωτίστως την ανάγκη του να «επιβάλει», μέσω της δικής του αφήγησης, τάξη στο χάος...

Έτσι περνάμε στη σχέση της με την γραφή που άρχισε πολύ νωρίς και έγινε γι' αυτήν τρόπος ζωής και τρόπος σκέψης. Την διακρίνει η συνέπεια του επαγγελματία και το πάθος του ερασιτέχνη, όπως λέει η ίδια. Πιστεύει πως αν δεν είχε διαβάσει πολύ στην εφηβεία ίσως δεν έφτανε ποτέ στην ανάγκη να γράψει η ίδια. Δηλώνει ότι οφείλει πολλά στους Ρώσους, τους Αμερικάνους και τους Γάλλους συγγραφείς, αλλά στο εικονοστάσι της μόνο Έλληνες έχει.

Δεν δέχεται ότι είναι πολυγραφότατη, αλλά θεωρεί τον εαυτό της τυχερό και ευνοημένο γιατί χωρίς να έχει κάνει την παραμικρή παραχώρηση προς χάριν της εμπορικότητας, τα βιβλία της γνωρίζουν την πλατιά απήχηση και την αμέριστη αγάπη του κοινού.

Το 2014 η συγγραφέας συμπλήρωσε 40 χρόνια δημιουργικής παρουσίας στα ελληνικά γράμματα και κάθε φορά που τελειώνει ένα βιβλίο πάντα λέει πως είναι το τελευταίο της, μέχρι να πιάσει ξανά το νήμα. Ανάμεσα στα πολύτιμα πράγματα που κέρδισε γράφοντας είναι η διαπίστωση «ότι το παρόν μας φωτίζεται λοξά, και γι' αυτό πολυεπίπεδα, μέσα από τη μυθοπλασία της Ιστορίας όπου ο άνθρωπος κινείται τραγικά ωραίος, αφελής και πάντα ανυπεράσπιστος.»

Η πρώτη της εμφάνιση στη λογοτεχνία έγινε το 1974 με τα διηγήματα Η πηγάδα

Πιο αναλυτικά έχει παρουσιάσει τα παρακάτω έργα, πρώτες εκδόσεις από τον Κέδρο και επανεκδόσεις πολύ αργότερα από τον Πατάκη:

Μυθιστορήματα

Ιδιαίτερα γνωστή και αγαπητή έγινε με την **Αρχαία Σκουριά**, πρώτη έκδοση, Κέδρος, 1979

έκδοση αναθεωρημένη, Εκδόσεις Πατάκη, 2008
που **κέρδισε το Βραβείο «Νίκος Καζαντζάκης»** του Δήμου Ηρακλείου, 1982
Γράφει ο Κώστας Σταματίου στα Νέα το 1980 «... θα έλεγα πως χρονολογικά και
θεματικά Η Αρχαία Σκουριά είναι η συνέχεια της Χαμένης Άνοιξης που δεν πρόλαβε
να γράψει ο Στρατής Τσίρκας. Είναι πράγματι ο άχαρος Γολγοθάς της γενιάς του 60
που ξεκίνησε με την έξαρση του Ανένδοτου και το σφρίγος των Λαμπράκηδων για να
πέσει απροετοίμαστη στη φάκα της Εθνοσωτηρίου και να περάσει το λούκι που
έβγαλε την αστραπή του Πολυτεχνείου που τελικά ταχυδακτυλουργικά
οικειοποιήθηκαν και εκμεταλλεύονται ακόμα οι πάντες, προπαντός οι απ έξω»

Πολύ αγαπητό και το μυθιστόρημά της **Η πλωτή πόλη**

πρώτη έκδοση, Κέδρος, 1983

έκδοση αναθεωρημένη, Εκδόσεις Πατάκη, 2007

που **κέρδισε το Β΄ Κρατικό Βραβείο Μυθιστορήματος**, 1984 (δεν το αποδέχτηκε)
«Η συγγραφέας περιγράφει το διάπλου δύο εραστών, συνδυάζοντας την αναλυτική
οξυδέρκεια με τη συνθετική μαεστρία. Ο αναστοχασμός πάνω στην αμφιθυμία και
αμφισημία του συναισθήματος επιτυγχάνεται με λεπτουργικές μετατοπίσεις στην
κλίμακα του χρόνου, που συναρμολογούν σταδιακά τις ψηφίδες του μύθου,
κρατώντας αμείωτο το ενδιαφέρον του αναγνώστη, όχι γι' αυτό που θα ακολουθήσει,
αλλά για ό, τι προηγήθηκε. (Πηνελόπη Κουφοπούλου, «Ελευθεροτυπία» Βιβλιοθήκη,
30 Ιουνίου 2000)

● **Οι λεύκες ασάλευτες**

πρώτη έκδοση, Κέδρος, 1987

έκδοση αναθεωρημένη, Εκδόσεις Πατάκη, 2008

Το μυθιστόρημα αναφέρεται στα νέα ήθη, οικονομικά και πολιτισμικά, που έχει φέρει
η άνοδος και εγκατάσταση του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία, με το νεοπλουτισμό και τον
προσχηματικό κομματικό πατριωτισμό να αποτελούν μόνιμες σταθερές, έχουν
εμποτίσει το περιβάλλον της ηρωίδας, και μοιάζουν να την απομονώνουν ακόμη
περισσότερο στον, ούτως ή άλλως, υπερβολικά διογκωμένο εσωτερικό της
μικρόκοσμο.

● **Εις τον πάτο της εικόνας**

πρώτη έκδοση, Κέδρος, 1990

έκδοση αναθεωρημένη, Εκδόσεις Πατάκη, 2006

Το μυθιστόρημα εκτυλίσσεται με φόντο την πνιγηρή πολιτική ατμόσφαιρα της διατίας
1988-1990 στην Ελλάδα. Ενώ καταρρέει ο υπαρκτός σοσιαλισμός και αλλάζει για
άλλη μια φορά ο χάρτης της Ευρώπης. Μέσα από τη φαντασία, τα κρυμμένα
τραύματα και το περιβάλλον του ήρωα που είναι επίδοξος συγγραφέας, σταδιακά
εξυφαίνεται η διαπλοκή του πραγματικού με το επινοημένο. Το καθημερινό
συνενώνεται με το διαχρονικό, το ασήμαντο με το σημαντικό, το πολύπλοκο με το
απλό, υποστηρίζοντας, αλλά και υποβλέποντας, το ένα το άλλο.

● **Ένας σκούφος από πορφύρα**

πρώτη έκδοση, Κέδρος, 1995

έκδοση αναθεωρημένη, Εκδόσεις Πατάκη, 2007

«Εκεί κεντρικό πρόσωπο είναι ο Αλέξιος Κομνηνός αλλά αν προσέξουμε καλύτερα την μυθιστορηματική αναδιάταξη της ιστορίας του Βυζαντίου , η Δούκα δεν την επιχειρεί από την πλευρά της ηγεσίας αλλά από την πλευρά των αφανών» γράφει ο κριτικός Αλέξης Ζήρας.

●**Ουράνια μηχανική**

πρώτη έκδοση, Κέδρος, 1999

έκδοση αναθεωρημένη, Εκδόσεις Πατάκη, 2009*

Έκτο κατά χρονολογική σειρά μυθιστόρημα της Μάρως Δούκα, επικεντρώνει στην Κασσαβέτεια Φυλακή Ανηλίκων στον Αλμυρό Μαγνησίας.

Η καθημερινότητα της φυλακής αποτελεί τον καμβά πάνω στον οποίο μέσα από τη συμπλοκή του πραγματικού με το φαντασιακό και του κατανοητού με το ακατανόητο ιχνογραφείται δραματικά η ελληνική κοινωνία, όπου ο καταναλωτισμός και η άνευ όρων ευζωία έχουν αναδειχτεί σε υπέρτατο ιδανικό...

Τριλογία

●**Αθώοι και Φταίχτες**

πρώτη έκδοση, Κέδρος, 2004

έκδοση αναθεωρημένη, Εκδόσεις Πατάκη, 2010*

κέρδισε Βραβείο αφηγηματικού πεζού λόγου του Ιδρύματος Ουράνη, 2005

Βραβείο πεζογραφίας του Διεθνούς Λογοτεχνικού Συνεδρίου των Θ'

«Καβαφείων», 2005

Βραβείο Balkanika, 2006

Το δίκιο είναι ζόρικο πολύ, 2010

Έλα να πούμε ψέματα, 2014 με το οποίο ολοκληρώνεται η τριλογία της «Στις γραμμές του μύθου και της ιστορίας»

Διηγήματα

●**Η Πηγάδα**

πρώτη έκδοση, Κέδρος, 1974

έκδοση αναθεωρημένη, Κέδρος, 1997 (εξαντλημένη)

β' έκδοση αναθεωρημένη, Εκδόσεις Πατάκη, 2009*

●**Πού 'ναι τα φτερά;**

πρώτη έκδοση, Κέδρος, 1975

έκδοση αναθεωρημένη, Κέδρος, 1982

β' έκδοση αναθεωρημένη, μαζί με την Πηγάδα, Κέδρος, 1997 (εξαντλημένη)

γ' έκδοση αναθεωρημένη, Εκδόσεις Πατάκη, 2009*

●**Καρέ Φιξ**

πρώτη έκδοση, Κέδρος, 1976 (τίτλος: Καρρέ Φιξ)

έκδοση αναθεωρημένη, Κέδρος, 1990

β' έκδοση αναθεωρημένη, Εκδόσεις Πατάκη, 2007

- Γιατί εμένα η ψυχή μου Πατάκης 2012

πολύ σημαντικά επίσης τα πεζογραφήματά της

●Ο πεζογράφος και το πιθάρι του

Εκδόσεις Καστανιώτη, Σειρά: «Σκέψη, Χρόνος και Δημιουργοί» 1992

Σε αυτό το βιβλίο υπάρχουν συγκεντρωμένα κείμενα της Δούκα, δημοσιευμένα από το 1981 μέχρι και το 1991, γραμμένα για κάποιο αφιέρωμα, κατά κύριο λόγο, είτε στη *Λέξη* είτε στο *Αντί* είτε στο *Δέντρο*. Σε μερικά από αυτά η συγγραφέας μας εισάγει στη διαδικασία διαμόρφωσης ενός μυθιστορήματος και στις αναγνωστικές της προτιμήσεις. (Κώστας Αγοραστός 2013)

Απόσπασμα από το ομώνυμο αφήγημα: «Ξενόπουλος-Καραγάτσης-Καζαντζάκης: Οι τρεις παραμυθάδες, παρηγορητές της εφηβείας μου. Χάρη σ' αυτούς μπόρεσα από πολύ ενωρίς να παρατηρήσω, έξω από τη ζωή μου, τη ζωή των ανθρώπων γύρω μου. Χάρη σ' αυτούς μπόρεσα να υποδυθώ. Ξενόπουλος-Καραγάτσης-Καζαντζάκης: Οι πρώτοι μου θεοί. Είκοσι πέντε χρόνια έχω να ανοίξω τα βιβλία τους κι όμως για πάντα, υποθέτω, θα με ακολουθούν οι ήρωές τους». Και μετά ήρθαν οι *αστοί συγγραφείς* και οι *αριστεροί λογοτέχνες*. Ο Βασίλης Βασιλικός και ο Μένης Κουμανταρέας («χάρη σ' αυτούς οροθετούσα τη διαδρομή από τον εφησυχασμό στην αναζήτηση»). Ο Βαλτινός, ο Ιωάννου, ο Χάκκας, ο Χατζής. Οι *Δύσκολες νύχτες*, της Μέλπως Αξιώτη.»

Συνεχίζει με αναφορές στα *Γραπτά* του Ανδρέα Εμπειρίκου, στα κείμενα του Γιώργου Χειμωνά, στις *Ακυβέρνητες Πολιτείες* του Τσίρκα και στο *Πλατύ Ποτάμι* του Μπεράτη. Εκφράζει τις απόψεις της μεροληπτικά, όχι εξομολογητικά, όπως λέει, μιας και δεν έχουν να κάνουν με θεωρίες αλλά με βιώματα.

●Τα μαύρα λουστρίνια

Εκδόσεις Πατάκη, Σειρά: «Η κουζίνα του συγγραφέα», 2005

Ένα εν πολλοίς αυτοβιογραφικό βιβλίο για το οποίο η συγγραφέας λέει ««Ας φαίνεται ότι γενικολογώ, στην ουσία για το γράψιμο μιλάω, για την κουζίνα μου. Κι ας φαίνεται ότι φλυαρώ, στην ουσία επιλέγω με άκρα αυστηρότητα τι θα γράψω. Και διατυπώνω με επεξεργασμένη ειλικρίνεια μόνο αυτό που θα ήθελα να πω»

Λεπτομέρειες μιας γυναίκας που εξομολογείται; Θραύσματα μιας συγγραφέως που διακριτικά τέμνει τις τεχνικές και τα βιώματά της; Η Μ. Δούκα, φορώντας τα μαύρα λουστρίνια της μνήμης και της γραφής, στροβιλίζεται μπροστά στον καθρέφτη του εαυτού, της Ιστορίας, των ηρώων της, της λευκής σελίδας (από το οπισθόφυλλο του βιβλίου).

Έχει ασχοληθεί με το Θέατρο με το έργο

●«Σας αρέσει ο Μπραμς;»

στο Κατζουράκης Κυριάκος, Ο δρόμος προς τη Δύση. Η περιπέτεια της μετανάστευσης με ζωγραφική, κείμενα και ντοκουμέντα, Μεταίχμιο, 2001

παραστάσεις: Κάτια Γέρου, «Ο Δρόμος προς τη Δύση», 2001-02

Λουκία Μιχαλοπούλου, «Μπλε μελαγχολία», 2007

και έχει συμμετάσχει σε πολλές Ανθολογίες, διαθέτει επίσης πλούσια κριτικογραφία

Έργα της έχουν μεταφραστεί στα αγγλικά, γαλλικά, γερμανικά, ιταλικά, σερβικά, τουρκικά.

Η Μάρω Δούκα είναι αποκαλυπτική στις συνεντεύξεις που δίνει και πάνω απ' όλα

είναι ανεξάντλητη στα βιβλία που γράφει. Οι απόψεις της καλύπτουν ένα ευρύτατο φάσμα ενδιαφερόντων: την ιστορία ως διδαχή και ως μνήμη, τη σχέση της με τη λογοτεχνία, την λυτρωτική δύναμη της αφήγησης και της μυθοπλασίας, την πολιτική, την Αριστερά και τις αναζητήσεις της, την Ελλάδα της κρίσης, τους νέους και τις ανησυχίες τους, τα κοινωνικά προβλήματα.

Και όλες οι γνώμες που εκφέρει παρουσιάζουν εξαιρετικό ενδιαφέρον, για την ακρίβεια θα ήθελα να τις παραθέσω όλες, δεν βρήκα κάτι που να είναι αδιάφορο ή κοινότοπο. Όμως κάτι τέτοιο είναι ανέφικτο. Εκείνο που επεσήμανα επίσης στη μικρή μου έρευνα για την συγγραφέα είναι ότι μέσα από τον λόγο της γίνεται ιδιαίτερα αισθητή η ανένταχτη, τίμια ματιά της, και μια νεανική πνοή που συνοδεύεται από κοινωνική ευαισθησία, αγάπη και αμέριστη κατανόηση για την ανθρώπινη περιπέτεια την οποία τόσα χρόνια με δεξιοτεχνία αποτυπώνει στα γραπτά της. Δεν θα επεκταθώ περισσότερο, καλό θα ήταν να ακούσουμε την ίδια.